

Qori Müəllimlər Seminariyası, onun lənkəranlı məzunu və Lənkəranda ilk qız məktəbinin təşəkkülü

Gori Teachers' Seminary, Its Graduate from Lankaran, and the Formation of the First Girls' School in Lankaran

Afaq Qasım qızı Qasımova

Pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Lənkəran Dövlət Universiteti, Pedaqogika, psixologiya və incəsənət kafedrası, Azərbaycan

Email: e.rauf@aqroservis.gov.az

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-6202-0070>

<https://doi.org/10.69760/gsrh.02603020010>

© 2026 Afaq Qasım qızı Qasımova. This is an open-access article published in *Global Spectrum of Research and Humanities (GSRH)*. Licensed under **Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)** — free to share, adapt and use commercially, with attribution.

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Xülasə

Məqalədə XIX əsrin sonu və XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan maarifçilik tarixinin mühüm mərhələlərindən biri olan Qori Müəllimlər Seminariyasının fəaliyyəti, bu seminariyanın Azərbaycan şəbəkəsinin formalaşması və onun yetişdirdiyi milli pedaqoji kadrların bölgələrdə maarif mühtininin inkişafına təsiri araşdırılır. Tədqiqatın əsas diqqəti seminariyanın ilk azərbaycanlı məzunlarından biri olan Teymur bəy Bayraməlibəyovun həyat və fəaliyyətinə, onun Lənkəranda yeni üsullu məktəblərin, qiraətxana və xeyriyyə təşəbbüslərinin təşkilindəki roluna yönəldilmişdir. Məqalədə həmçinin Lənkəranda qızların təhsilə cəlb olunması prosesi, "Ünas" qız məktəbinin yaradılması və Məryəm xanım Bayraməlibəyovanın bu maarifçilik ənənəsini davam etdirməsi təhlil edilir. Araşdırma göstərir ki, Bayraməlibəyovlar ailəsinin fəaliyyəti yalnız lokal pedaqoji hadisə deyil, Azərbaycan maarifçilik tarixində ana dili, dünyəvi təhsil, qadın təhsili və vətəndaş məsuliyyəti ideyalarının bölgə səviyyəsində həyata keçirilməsinin mühüm nümunəsidir.

Açar sözlər: *Qori Müəllimlər Seminariyası; Azərbaycan maarifçiliyi; Teymur bəy Bayraməlibəyov; Lənkəran; qız məktəbi; Məryəm Bayraməlibəyova; pedaqoji fikir; ana dili təhsili*

Abstract

This article examines one of the important stages in the history of Azerbaijani educational thought: the activity of Gori Teachers' Seminary, the establishment of its Azerbaijani branch, and the influence of its graduates on the development of regional enlightenment movements in the late nineteenth and early twentieth centuries. The study focuses on Teymur bey Bayramalibeyov, one of the earliest Azerbaijani graduates of the seminary, and analyses his contribution to the organisation of new-method schools, reading rooms, charitable initiatives, and public education in Lankaran. Special attention is also paid to the inclusion of girls in education, the foundation of the "Unas" girls' school, and the continuation of this educational mission by Maryam Khanum Bayramalibeyova. The article argues that the activity of the Bayramalibeyov family should not be viewed merely as a local pedagogical episode, but as a

significant example of how the ideas of mother-tongue education, secular schooling, women's education, and civic responsibility were implemented in regional Azerbaijani society.

Keywords: *Gori Teachers' Seminary; Azerbaijani enlightenment; Teymur bəy Bayramalibeyov; Lankaran; girls' school; Maryam Bayramalibeyova; pedagogical thought; mother-tongue education*

---

1. Giriş

Azərbaycan təhsil tarixində Qori Müəllimlər Seminariyasının adı xüsusi elmi və mənəvi mənə daşıyır. Bu təhsil ocağı yalnız müəllim hazırlayan bir müəssisə kimi deyil, həm də milli maarifçilik ideyalarının formalaşdığı, müxtəlif bölgələrdən gələn gənclərin yeni pedaqoji düşüncə ilə tanış olduğu mühüm intellektual mərkəz kimi qiymətləndirilir. XIX əsrin sonlarında Azərbaycan cəmiyyətində savadlı müəllim kadrlarına ehtiyacın artması, ana dilində təhsilin qorunması və dünyəvi biliklərin yayılması kimi məsələlər seminariyanın tarixi rolunu daha da əhəmiyyətli etmişdir (Seyidov, 1988; Hüseynzadə, 2020).

Qori Seminariyasının Azərbaycan şöbəsində təhsil alan gənclər sonralar yalnız məktəb müəllimi kimi fəaliyyət göstərməmiş, həm də ictimai fikir, ədəbiyyat, musiqi, mətbuat, teatr və qadın təhsili sahələrində milli oyanışın aparıcı simalarına çevrilmişlər. Bu məzunlar arasında Teymur bəy Bayramalibeyovun adı Lənkəran bölgəsində maarifçilik işinin təşkilinə verdiyi töhfələrlə xüsusi seçilir. Onun fəaliyyəti məktəb açmaq, dərslər demək və şagird toplamaqla məhdudlaşmamış, daha geniş mənada cəmiyyətin təhsil vasitəsilə dəyişdirilməsi ideyasına xidmət etmişdir.

Məqalənin məqsədi Qori Müəllimlər Seminariyasının Azərbaycan maarifçilik tarixindəki yerini Teymur bəy Bayramalibeyovun fəaliyyət nümunəsi əsasında araşdırmaq, onun Lənkəranda yeni üsullu təhsilin, kitabxana və xeyriyyə təşəbbüslərinin, xüsusilə də qızların təhsilə cəlb olunması prosesinin inkişafındakı rolunu elmi şəkildə sistemləşdirməkdir. Bu məqsədlə məqalədə tarixi-müqayisəli yanaşmadan, mənbələrin təsviri təhlilindən və pedaqoji fikir tarixinin kontekstual şərhindən istifadə olunur.

2. Qori Müəllimlər Seminariyasının tarixi-pedaqoji missiyası

Zaqafqaziya Müəllimlər Seminariyasının yaradılması Cənubi Qafqazda ibtidai təhsil üçün peşəkar müəllim kadrlarının hazırlanması zərurətindən doğmuşdur. Mənbələrdə seminariyanın 1875-ci il 8 aprel tarixli qərarla təsis edildiyi, 1876-cı ildə fəaliyyətə başladığı və sonralar region xalqlarının təhsil tarixində mühüm yer tutduğu göstərilir (Azərbaycan Respublikasının Prezident Kitabxanası, n.d.). Seminariyanın başlıca vəzifəsi kənd və şəhər məktəbləri üçün dünyəvi biliklərə malik müəllimlər yetişdirmək idi.

Seminariyanın Azərbaycan şöbəsinin açılması milli təhsil tarixində ayrıca mərhələ təşkil edir. Azərbaycan şöbəsi 1879-cu ildə fəaliyyətə başlamış, ana dili və şəriət dərslərinin ayrıca keçirilməsi ilə yanaşı, ümumi fənlərin rus dilində tədrisi sistemi tətbiq olunmuşdur. Bu model bir tərəfdən dövrün imperiya təhsil siyasətinin çərçivəsində qurulsa da, digər tərəfdən azərbaycanlı gənclərin pedaqoji təhsil almaları və sonradan öz bölgələrində maarifçilik işini aparmaları üçün real imkan yaratmışdır (ADA University, 2024).

Qori Seminariyasının Azərbaycan şöbəsinin məzunları içərisində Firidun bəy Köçərli, Rəşid bəy Əfəndiyev, Səfərəli bəy Vəlibəyov, Cəlil Məmmədquluzadə, Nəriman Nərimanov, Üzeyir Hacıbəyli və başqa görkəmli simaların olması həmin təhsil ocağının milli mədəniyyətin müxtəlif sahələrinə təsirini göstərir. Seminariya məzunlarının çoxu müəllimliklə yanaşı,

dərslıkcılık, publisistika, teatr, folklor, ictimai maarifçilik və milli özünüdərk ideyalarının yayılmasında fəal rol oynamışdır.

Seminarıyanın əhəmiyyətini yalnız statistik göstəricilərlə ölçmək düzgün olmazdı. Onun əsas tarixi dəyəri, ilk növbədə, müəllim peşəsini ictimai missiya səviyyəsinə qaldırmasında idi. Qori məzunları üçün müəllimlik sadəcə fənn öyrətmək deyil, həm də cəmiyyətə savad, mədəni davranış, vətənpərvərlik, ana dilinə hörmət və tərəqqi düşüncəsi gətirmək demək idi. Bu baxımdan Teymur bəy Bayraməlibəyovun fəaliyyəti seminariya ənənəsinin Lənkəran mühitində necə davam etdiyini aydın göstərir.

3. Teymur bəy Bayraməlibəyov: seminariya ənənəsindən Lənkəran maarifçiliyinə

Teymur Məmməd bəy oğlu Bayraməlibəyov 1862-ci ildə Lənkəran bölgəsinin Yeddioymaq kəndində anadan olmuş, ilkin təhsilini ənənəvi dini məktəb mühitində almışdır. Sonralar Lənkəranda rus məktəbində oxuması, Tiflisdə təhsilini davam etdirməsi və Qori Müəllimlər Seminariyasının Azərbaycan şöbəsinə daxil olması onun dünyagörüşünün genişlənməsinə, müxtəlif pedaqoji yanaşmalarla tanış olmasına şərait yaratmışdır (Azərbaycan Müəllimi, 2024).

Mənbələr Teymur bəyin Qori Seminariyasının Azərbaycan şöbəsinə qəbul olunan ilk azərbaycanlı gənclərdən biri olduğunu göstərir. O, 1881-ci ildə seminariyanı bitirdikdən sonra Lənkərana qayıtmış və uzun illər rus dili, riyaziyyat və digər fənlərin tədrisi ilə məşğul olmuşdur. Lakin onun fəaliyyəti adi müəllimlik çərçivəsində qalmamış, bölgədə məktəb şəbəkəsinin genişlənməsi və yerli əhalinin təhsilə cəlb olunması istiqamətində ardıcıl maarifçilik işi ilə müşayiət edilmişdir.

Teymur bəyin pedaqoji baxışlarının əsasını təhsilin xalq həyatına yaxınlaşdırılması ideyası təşkil edirdi. O, məktəbi yalnız savad verən bir yer kimi deyil, uşağın dünyagörüşünü, əxlaqını, əmək vərdişlərini və ictimai məsuliyyət hissini formalaşdıran mühit kimi qəbul edirdi. Ana dilinin təlimdəki rolu ilə bağlı fikirləri onun milli maarifçilik düşüncəsinə bağlılığını göstərir. Bu baxımdan onun Komenski və digər klassik pedaqoqların ideyalarından bəhrələnməsi, eyni zamanda həmin ideyaları yerli şəraitə uyğunlaşdırmağa çalışması diqqətəlayiqdir.

Bayraməlibəyovun fəaliyyətində mühüm cəhətlərdən biri də kənd və kasıb ailələrdən olan uşaqların məktəbə cəlb olunması idi. O dövrdə bir çox ailələr uşaqlarını məktəbə göndərməyə tərəddüd edir, təhsilin faydasını tam dərk etmirdi. Teymur bəy valideynlərlə söhbətlər aparır, uşaqların məktəbə gəlməsi üçün təşviqat işi görür, ehtiyacılı şagirdlərə maddi dəstək göstərməyə çalışırdı. Bu fəaliyyət onun müəllimliyini sosial məsuliyyət və xeyriyyəçiliklə birləşdirirdi.

4. Yeni üsullu məktəblər, qiraətxana və xeyriyyə təşəbbüsləri

XIX əsrin sonu və XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan maarifçiliyi üçün "üsuli-cədid" məktəbləri mühüm yenilik idi. Bu məktəblər köhnə mollaxana üsulundan fərqli olaraq oxu, yazı, hesab, təbiət və cəmiyyət haqqında ilkin biliklərin daha sistemli və dünyəvi formada öyrədilməsinə üstünlük verirdi. Lənkəran kimi çoxmədəniyyətli və iqtisadi baxımdan fəal bölgədə belə məktəblərin yaranması cəmiyyətin təhsil ehtiyaclarına cavab verirdi.

Teymur bəy Bayraməlibəyov Lənkəranda "Behcət", "Ziya" və digər məktəb təşəbbüsləri ilə tanınmışdır. Mənbələrdə onun Lənkəran şəhər məktəbində çalışdığı, həmçinin özünün təşkil etdiyi yeni məktəblərdə pedaqoji fəaliyyət göstərdiyi qeyd olunur (Cenublu.az,

2022). "Behcət" məktəbi qısa müddət fəaliyyət göstərsə də, yerli maarif mühitində yeni tədris anlayışının yayılmasına xidmət etmişdir. "Ziya" məktəbi isə rus və Azərbaycan dillərində təhsilin əlaqələndirilməsi baxımından diqqət çəkmişdir.

Bayraməlibəyovun maarifçilik işində qiraətxana və kitabxana təşəbbüsləri də xüsusi yer tutur. Qiraətxana yalnız kitab oxumaq üçün məkan deyildi; o, qəzet və jurnallar vasitəsilə yeni ictimai fikirlərin yayıldığı, insanları dünyada baş verən hadisələrdən xəbərdar edən, bölgə ziyalıları bir araya gətirən mədəni mərkəz funksiyası daşıyırdı. Belə məkanların yaradılması Lənkəranda savadlı mühitin genişlənməsinə və ictimai şüurun formalaşmasına yardım etmişdir.

Teymur bəyin xeyriyyə fəaliyyəti onun pedaqoji missiyasını tamamlayırdı. O, kasıb uşaqların təhsildən kənar qalmaması üçün geyim, ayaqqabı, dərs ləvazimatı və təhsil haqqı kimi məsələlərdə kömək göstərməyə çalışmışdır. Məktəb səhnələri, teatr tamaşaları və ictimai tədbirlər vasitəsilə toplanan vəsaitin maarif işlərinə yönəldilməsi isə onun təhsili ictimai həmrəylik məsələsinə çevirdiyini göstərir.

Bu fəaliyyətlərin hər biri Bayraməlibəyovun maarifçilik modelinin çoxşaxəli olduğunu sübut edir. O, məktəb, kitabxana, teatr, mətbuat və xeyriyyə institutlarını bir-biri ilə əlaqəli şəkildə görür, cəmiyyətin inkişafını yalnız formal dərs sistemi ilə deyil, ümumi mədəni mühitin dəyişməsi ilə bağlayırdı. Belə yanaşma onu Lənkəran maarifçiliyinin aparıcı simalarından birinə çevirmişdir.

5. Lənkəranda qızların təhsili və "Ünas" məktəbinin yaranması

Azərbaycan maarifçilik tarixində qadınların təhsilə cəlb olunması ən çətin və eyni zamanda ən mühüm məsələlərdən biri olmuşdur. Patriarxal münasibətlərin güclü olduğu bir dövrdə qızların məktəbə göndərilməsi çox vaxt ailə və icma daxilində müqavimətlə qarşılanırdı. Buna baxmayaraq, maarifçi ziyalılar qadın savadını xalqın mədəni tərəqqisinin əsas şərtlərindən biri kimi qiymətləndirirdilər.

Teymur bəy Bayraməlibəyov da qadın təhsilinin zəruriliyini dərindən anlayan maarifçilərdən idi. Onun fikrincə, savadsız qadın yalnız öz fərdi imkanlarından məhrum olmur, eyni zamanda ailədə uşaqların ilkin tərbiyəsi və ümumi mədəni inkişaf prosesi də zəifləyir. Bu baxımdan qızların təhsili həm pedaqoji, həm sosial, həm də milli-mədəni əhəmiyyət daşıyırdı.

Lənkəranda ilk qız məktəbinin yaradılması Bayraməlibəyovlar ailəsinin maarifçilik fəaliyyətinin zirvə nöqtələrindən biridir. Mənbələrdə "Ünas" məktəbinin 1917–1918-ci illərdə Teymur bəyin təşəbbüsü və qızı Məryəm xanım Bayraməlibəyovanın fəal iştirakı ilə təşkil edildiyi göstərilir. Bəzi mənbələr məktəbin 1917-ci ildə əsasının qoyulduğunu, digərləri isə 1918-ci ildə faktiki fəaliyyətə başladığını qeyd edir; bu səbəbdən hadisəni 1917–1918-ci illər kontekstində təqdim etmək daha ehtiyatlı və elmi baxımdan daha düzgün görünür (Azerbaijan News, 2022; Azərbaycan Müəllimi, 2024).

Məryəm xanım Bayraməlibəyova atasının maarifçilik irsini davam etdirən görkəmli qadın ziyalı idi. O, Bakıdakı qız məktəbində və Müqəddəs Nina məktəbində təhsil almış, sonralar Lənkərana qayıdaraq qızların təhsilə cəlb olunması üçün ciddi əmək sərf etmişdir. Mənbələr onun ev-ev gəzərək valideynləri razı salmağa çalışdığını, azyaşlı qızları məktəbə topladığını və məktəbin ilk rəhbərlərindən biri kimi fəaliyyət göstərdiyini bildirir (Azerbaijan News, 2022).

"Ünas" məktəbi yalnız dərs keçilən bir təhsil müəssisəsi deyildi. Burada qızların savadlanması ilə yanaşı, onların mədəni dünyagörüşünün inkişafı, ictimai həyata hazırlanması

və özünəinam hissini formalaşdırılması da mühüm yer tuturdu. Dram, xor və musiqi dərnəklərinin təşkili qız məktəbinin geniş mədəni missiyaya malik olduğunu göstərir. Sonralar bu məktəbin yetirmələri arasında incəsənət, tibb və ictimai fəaliyyət sahələrində tanınan qadınların yetişməsi onun tarixi əhəmiyyətini daha da artırır.

6. Bayraməlibəyovlar irsinin pedaqoji və mədəni əhəmiyyəti

Teymur bəy Bayraməlibəyovun irsi bir neçə istiqamətdə qiymətləndirilməlidir. Birincisi, o, Qori Seminariyasında aldığı pedaqoji hazırlığı Lənkəran bölgəsinin real ehtiyacları ilə əlaqələndirməyi bacarmışdır. İkincisi, onun fəaliyyəti məktəb, mətbuat, folklor, teatr, qiraətxana və xeyriyyəçiliyi bir araya gətirən kompleks maarifçilik modeli yaratmışdır. Üçüncüsü, o, qadın təhsilinə verdiyi dəstəklə milli pedaqoji fikir tarixində qabaqcıl mövqə tutmuşdur.

Bayraməlibəyov həm də tarixçi-etnoqraf və folklorşünas kimi tanınmışdır. Onun Lənkəran bölgəsinin tarixi, etnoqrafiyası, iqtisadi həyatı və folkloru ilə bağlı məqalələri regional mədəniyyətin öyrənilməsi baxımından dəyərlidir. Bu fəaliyyət onun maarifçilik anlayışının yalnız məktəblə məhdudlaşmadığını, xalqın tarixi yaddaşının, adət-ənənələrinin və dil-mədəniyyət mühitinin qorunmasına da yönəldiyini göstərir.

Məryəm xanım Bayraməlibəyovanın fəaliyyəti isə Bayraməlibəyovlar irsinin yeni mərhələsi kimi çıxış edir. O, atasının açdığı maarif yolunu davam etdirmiş, qadınların təhsil alması və ictimai həyatda iştirak etməsi üçün mühüm təşəbbüslər göstərmişdir. Onun Lənkəranda qız məktəbinə rəhbərlik etməsi, qadın xeyriyyə cəmiyyəti ilə bağlı fəaliyyəti və sonrakı pedaqoji missiyası Azərbaycan qadın maarifçiliyinin inkişafında əhəmiyyətli hadisədir.

Bu irsin müasir dövrdə yenidən öyrənilməsi yalnız tarixi maraq baxımından deyil, həm də təhsil fəlsəfəsi baxımından vacibdir. Bayraməlibəyovların fəaliyyəti göstərir ki, məktəb cəmiyyətdən ayrı mövcud ola bilməz; müəllim həm bilik daşıyıcısı, həm təşkilatçı, həm mədəniyyət yayıcısı, həm də sosial məsuliyyət sahibi olmalıdır. Bu ideya bugünkü təhsil sistemində də aktuallığını qoruyur.

7. Nəticə

Aparılan təhlil göstərir ki, Qori Müəllimlər Seminariyası Azərbaycan maarifçilik tarixində tək-cə müəllim hazırlayan təhsil müəssisəsi kimi deyil, həm də milli pedaqoji düşüncənin formalaşdığı mühüm tarixi məktəb kimi qiymətləndirilməlidir. Seminariyanın Azərbaycan şöbəsi yetişdirdiyi ziyalılar vasitəsilə müxtəlif bölgələrdə dünyəvi təhsilin, ana dili təliminin, mədəni maarifçiliyin və ictimai tərəqqi ideyalarının yayılmasına güclü təsir göstərmişdir.

Teymur bəy Bayraməlibəyovun həyatı və fəaliyyəti bu təsirin Lənkəran bölgəsində konkret təzahürüdür. O, seminariyada qazandığı bilik və pedaqoji dünyagörüşünü bölgənin ehtiyaclarına uyğun şəkildə tətbiq etmiş, yeni üsullu məktəblər, qiraətxana, kitabxana, xeyriyyə təşəbbüsləri və ictimai maarifçilik fəaliyyəti ilə Lənkəranda təhsil mühitinin inkişafına mühüm töhfə vermişdir.

Lənkəranda ilk qız məktəbinin yaradılması və Məryəm xanım Bayraməlibəyovanın bu işi davam etdirməsi Bayraməlibəyovlar ailəsinin maarifçilik missiyasını daha da əhəmiyyətli edir. Bu hadisə qadın təhsilinin bölgə səviyyəsində təşəkkül tapması, qızların savadlanması və gələcək qadın ziyalı nəslinin yetişməsi baxımından mühüm mərhələ olmuşdur.

Nəticə etibarilə, Teymur bəy və Məryəm xanım Bayraməlibəyovların fəaliyyəti Azərbaycan təhsil tarixində regional maarifçiliyin gücünü, müəllim şəxsiyyətinin cəmiyyətin inkişafında oynadığı rolu və qadın təhsilinin milli tərəqqi üçün zəruriliyini nümayiş etdirən qiymətli nümunədir. Bu irsin daha geniş arxiv materialları, mətbuat mənbələri və pedaqoji sənədlər əsasında öyrənilməsi gələcək tədqiqatlar üçün aktual olaraq qalır.

Declarations

Funding: This research received no external funding.

Conflicts of Interest: The author declares no conflict of interest.

Author Contributions: Conceptualization, investigation, writing – original draft, and writing – review & editing: A.Q.Q.

Ədəbiyyat siyahısı / References

- ADA University. (2024, October 22). Qori Müəllimlər Seminariyasının Azərbaycan bölməsinin fəaliyyətə başlamasının 145-ci ildönümünə həsr edilmiş "Vətənimdən, Azərbaycan!" adlı müsabiqə. <https://www.ada.edu.az/en/news/670-qori-muellimler-seminariyasinin-azerbaycan-bolmesinin-fealiyyete-baslamasinin-145-ci-ildonumune-hesr-edilmis-vetenimsen-azerbaycan-adli-musabiqe>
- Azerbaijan News. (2022, April 28). "Xalq düşməni"nin arvadı və ya Lənkəranda ilk qızlar məktəbinin müdiri. <https://azerbaijan-news.az/az/posts/detail/xalq-dusmeninin-arvadi-ve-ya-lenkeranda-ilk-qizlar-mektebinin-mudiri-1651179263>
- Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası M. Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu. (n.d.). D-688, 28-593 [Arxiv materialı].
- Azərbaycan Müəllimi. (2024, June 28). Qori Müəllimlər Seminariyasının ilk tələbələrindən biri. <https://www.old.muallim.edu.az/news.php?id=30931>
- Azərbaycan Respublikasının Prezident Kitabxanası. (n.d.). Zaqafqaziya (Qori) Müəllimlər Seminariyasının Azərbaycan şöbəsi. <https://www.preslib.az/az/historical/page/GcsJ31t>
- Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Ensiklopediyası. (2004). I cild. Lider Nəşriyyat.
- Bayraməlibəyov, T. (2012). Seçilmiş əsərləri. Bakı.
- Cenublu.az. (2022, October 5). Lənkəranda ilk müsəlman qızlar məktəbinin banisi: Teymur bəy Bayraməlibəyov. <https://cenublu.az/faydali/lankaranda-ilk-musalman-qizlar-maktabinin-banisi-teymur-bay-bayramalibayov>
- Hüseynzadə, R. L. (2020). Azərbaycan məktəb və pedaqoji fikir tarixi. Mütərcim.
- Seyidov, F. Ə. (1988). Qori Seminariyası və onun məzunları. Maarif.
- Talışlı, M., & Əhədov, E. (2017). Lənkəran: Ensiklopedik məlumat. Bakı.
- Received: 25 April 2026
Accepted: 29 May 2026
Published: 2 June 2026